

EU-Conferentie “Langer actief door innovatie in zorg en beleid”

Sterk voor werkbehoud bij een chronische aandoening

Den Haag, 25 mei 2016

Verslag door **Tim van der Steen (SER)**,
Tamara Raaijmakers (Centrum Werk Gezondheid)

Tom van 't Hek

Het hebben van een chronische aandoening is beslist niet uitzonderlijk. Volgens de laatste schattingen hebben ruim 5 miljoen Nederlanders één of meerdere chronische aandoeningen. In 2030 is dat aantal naar verwachting zelfs opgelopen tot 7 miljoen. Nu het, dankzij de toegenomen kennis en behandelmogelijkheden van medisch specialisten en andere zorgprofessionals, voor veel mensen vanzelfsprekender is dat zij met hun aandoening lange tijd kunnen *doorleven*, is de volgende uitdaging dat mensen met een chronische aandoening, zorgprofessionals en beleidsmakers de handen ineenslaan om ervoor te zorgen dat *doorwerken* met een aandoening de komende jaren net zo vanzelfsprekend wordt. Innovaties in

Gelle Klein Ikkink

zorg en beleid kunnen daar een belangrijke bijdrage aan leveren.

“Onderschat niet de digitale revolutie in de zorg. Mensen raken beter ingesteld qua medicatie. En straks kun je op je werk zorgdiensten genieten, zoals het bekijken van uitslagen of in gesprek met je arts op afstand”
- Gelle Klein Ikkink, ministerie van VWS

Op 25 mei organiseerde Fit for Work Nederland - een initiatief Centrum Werk Gezondheid en AbbVie Nederland – samen met de Sociaal-Economische Raad (SER) een conferentie rondom het thema werkbehoud bij chronische aandoeningen. Nadat eerder in 2015, onder het EU-voorzitterschap van Letland, over dit belangrijke thema was gesproken, was het dit jaar de beurt aan EU-voorzitter Nederland. Experts uit binnen- en buitenland waren naar Den Haag gekomen om met elkaar van gedachten te wisselen over dit onderwerp. Voor de SER was de bijeenkomst een mooie gelegenheid om de belangrijkste aanbevelingen uit het advies *Werk: van belang voor iedereen – maart 2016* [\[link: advies\]](#) voor het voetlicht te brengen. Fit for Work, dat aan het einde van de middag de *The Hague Fit for Work Declaration* [\[link: declaratie\]](#) presenteerde, daagde alle betrokken partijen met die verklaring uit om nu ook een aantal betekenisvolle vervolgstappen te zetten.

Paul Baart

“Lever maatwerk. Pas het werk altijd aan aan de mogelijkheden van het individu. Wat goed werkt voor mensen met een chronische aandoening, werkt nog beter voor mensen zonder aandoening, en dus voor iedereen”
- Paul Baart, Fit for Work

Nadat dagvoorzitter **Tom van 't Hek** het deskundigenpanel – bestaande uit **Tom Bevers** voorzitter Employment Committee (EMCO), **Pia Dijkstra** Tweede Kamerlid D66, **Jolande Sap** voorzitter federatie voor gezondheid NPHF en **Gelle Klein Ikkink** programmadirecteur Innovatie en Zorgvernieuwing, ministerie van VWS - aan het publiek had voorgesteld, verzorgden Paul Baart

en gastvrouw Mariëtte Hamer samen de opening van de conferentie. Achter hen druppelden op het grote scherm één voor één de associaties van het publiek met het onderwerp “werkbehoud bij chronische aandoeningen” binnen. Sommige mensen moesten direct aan “vermoeidheid” denken, anderen voegden woorden zoals “ingewikkeld” en “uitdaging” toe aan de woordenwolk.

Paul Baart, voorzitter van Fit for Work, reageerde verrast op het woord “zielig”. Hij verwees naar de openingsfilm [[link: openingsfilm](#)] en benadrukte dat mensen met een chronische aandoening allesbehalve zielig zijn. Door maatwerk te leveren en het werk aan te passen aan de mogelijkheden van het individu, kunnen mensen met een chronische aandoening vaak op een volwaardige manier blijven meedraaien in onze samenleving. Door niet in beperkingen, maar in mogelijkheden te denken kunnen de betrokken partijen er samen voor zorgen dat mensen met een chronische aandoening aan de slag kunnen blijven. Het uitgangspunt is dat iedereen mee moet kunnen blijven doen.

Mariëtte Hamer pikte het woord “durven” uit de woordenwolk. Zoals ook in het SER-advies *Werk: van belang voor iedereen* is benadrukt, is het nodig dat werkenden met een chronische aandoening en hun leidinggevenden op de werkvloer vaker het gesprek voeren over gezondheid. Dat vraagt om lef, van beide kanten. Daarnaast onderstreepte de voorzitter van de SER het belang van preventie. Als de werkende en de werkgever, voordat de ziekte tot ernstige beperkingen leidt, met elkaar in gesprek gaan en blijven, zijn in veel gevallen door aanpassingen van het werk aan de mogelijkheden van het individu verzuim en uitval te voorkomen. Een andere aanbeveling van de SER is om de schotten tussen de reguliere zorg en de arbeidsgeneeskundige zorg te laten verdwijnen en de twee gescheiden werelden van enerzijds arbeid en anderzijds gezondheid verder met elkaar te versmelten.

Mariëtte Hamer

“Durf werk en gezondheid op de werkvloer én in de behandelkamer bespreekbaar te maken”

- Mariëtte Hamer, SER

Werkbehoud is volksgezondheid, en andersom

Nadat staatssecretaris **Martin van Rijn**, namens het kabinet, uit handen van Mariëtte Hamer het SER-advies *Werk: van belang voor iedereen* in ontvangst had genomen, richtte hij zich tot het aanwezige publiek. De staatssecretaris betoogde dat werk en gezondheid bij elkaar horen. Werkende mensen zijn gelukkiger én gezonder. Via het nationaal preventieprogramma “Alles is Gezondheid” zetten we in op een gezonder Nederland, ook via het werk. De Fit for Work Award voor organisaties is, aldus de staatssecretaris, een voorbeeld van normaal beleid waaruit blijkt dat het bespreekbaar is binnen bedrijven.

Martin van Rijn en Mariëtte Hamer

Werkbehoud is eveneens een beoogd speerpunt van “Alles is gezondheid” en de nieuwe zorgagenda. De staatssecretaris verwees in zijn verhaal naar het onderzoek van Machteld Huber, en haar benadering van de positieve gezondheid. Zij heeft onderzocht hoe ouderen met een chronische aandoening in het leven staan. Terwijl artsen stelden dat 80 procent van onderzochte ouderen ziek was, bleek dat slechts 20 procent van de ouderen zich ziek voelde. Kennelijk slagen mensen met een chronische aandoening er vaak in om hun leven niet te laten overheersen door hun ziekte. Dat biedt perspectieven. Met initiatieven, zoals Target@Work gericht op werk als behandeldoel, blijkt keer op keer dat mensen met een chronische aandoening, wanneer zij voldoende ondersteuning krijgen vanuit de zorg, weldegelijk kunnen blijven meedraaien in het arbeidsproces. Wel vraagt van Rijn extra aandacht voor mensen in een zwakkere sociale positie.

“Bij een zwakkere sociale positie tikken de effecten van een chronische aandoening extra aan, onder meer door de vaak slechtere arbeidsomstandigheden”

- Martin van Rijn, ministerie van VWS

Inge Bernaerts, die als lid van haar kabinet EU-commissaris Marianne Thyssen verving, pleitte vanuit een EU-perspectief voor een geïntegreerde aanpak. In de hele Europese Unie neemt door de vergrijzing en door de ontwikkeling van gezondheidszorg het aantal mensen met een chronische aandoening toe. Het is van groot belang dat iedereen aan de slag kan blijven. Werk is immers meer dan werk alleen. Toen ze twintiger was kreeg haar vader een depressie. Zijn werkgever wist niet wat te doen, het ziekenfonds en de private verzekeraar werkten niet mee. Haar vader kwam zonder werk. Vrijwilligerswerk heeft haar vader uiteindelijk geholpen om uit zijn depressie te komen.

Het is van belang om mensen op scharnierpunten in hun leven te ondersteunen. Als wij ervoor willen zorgen dat iedereen die wil werken dat ook effectief kan blijven doen, moet er niet alleen meer aandacht zijn voor preventie, maar ook voor maatregelen die arbeidsomstandigheden voor mensen met een chronische aandoening verbeteren. Bernaerts benadrukte dat daarbij een goede balans tussen de betaalbaarheid van de zorg en het menselijke perspectief essentieel is.

“Ervoor zorgen dat elke Europese burger die wil werken, dat ook effectief kan doen is de kern van mijn missie. Dit geldt evenzeer voor chronisch zieken – ziek zijn staat niet gelijk aan afgeschreven voor de arbeidsmarkt”
 - Marianne Thyssen, EU-commissaris voor Werkgelegenheid, Sociale Zaken, Vaardigheden en Arbeidsmobiliteit

Fit for Work Index

Zowel de staatssecretaris van Rijn als Inge Bernaerts ontvingen uit handen van Paul Baart de eerste Fit for Work Index [\[link: Index\]](#), die jaarlijks inzage gaat geven in de verwachtingen van werknemers en werkgevers over het werken met een chronische aandoening. Zo blijkt uit de index dat 21% van de werknemers verwacht dat ze een aandoening niet durft te melden uit angst voor ontslag, negatief effect op hun loopbaan of salaris.

Een sociaal-economisch perspectief

In het daaropvolgende blok belichtten Pauline Meurs (voorzitter van de Raad voor Volksgezondheid), Coen van de veer (lid van het dagelijks bestuur en penningmeester van vakbond FNV) en Harry van de Kraats (algemeen directeur werkgeversvereniging AWWN) het thema van de conferentie vanuit een sociaal-economisch perspectief.

Pauline Meurs omarmde het advies van de SER om meer en vaker met elkaar in gesprek te gaan over de onderwerpen werk en gezondheid, maar waarschuwde tegelijkertijd dat het onderwerp – werkbehoud bij chronische aandoeningen – ook weer niet te veel aandacht moet krijgen. Meer aandacht voor het onderwerp kan namelijk ongewild leiden tot etikettering en stigmatisering. Daarnaast benadrukte de voorzitter van de Raad voor Volksgezondheid en

Samenleving tijdens haar lezing dat er geen “panacee” bestaat, en dat systeemoplossingen niet aan de orde zijn.

Volgens Meurs is het verstandiger om “slim te sleutelen” aan functies, met meer inspraak voor werknemers met een chronische aandoening binnen de eigen organisatie om zelf de regie in handen te nemen. In een reactie, gaf Jolande Sap aan het niet eens te zijn met het uitblijven van systeemprykkels.

“Het is nog zo weinig vanzelfsprekend op de werkvloer om te kijken naar werkbehoud. Het systeem is nu ingericht met prykkels op ziekte, verzuim en re-integratie. Die werken pervers”

- Jolande Sap, NPHF

Coen van der Veer wees met zijn inbreng op de bestaande wet- en regelgeving. Voor de vakbond is het belangrijk dat alle werkenden gelijke kansen krijgen. In de praktijk blijkt echter dat het hebben van een chronische ziekte of aandoening mensen vaak op achterstand zet. Dat moet de komende jaren veranderen. Artikel 3 en 4 van de arboret zouden werknemers, of ze nu wel of niet een chronische aandoening hebben, in principe voldoende bescherming moeten bieden, maar lang niet alle werkgevers leven deze zorgplicht na.

FNV vindt daarnaast dat Nederland een voorbeeld moet nemen aan andere Europese landen en hoopt dat de wetgever de arboret aanpast en, net als in Oostenrijk, in de wet specificereert hoeveel tijd bedrijfsartsen en arbodeskundigen in preventietaken moeten steken.

“Alle structuren zijn er. De vraag is nu: hoe krijgen we de olifant aan het dansen? Wie begint, wie volgt?”

- Gelle Klein Ikkink, ministerie van VWS

Volgens werkgeversvoorzitter **Harry van de Kraats** is er de afgelopen jaren weldegelijk iets veranderd. Waar er vijf jaar geleden nog weinig aandacht was voor inclusief werkgeverschap, ziet hij nu dat de leden van AAVN steeds vaker werk maken van hun diversiteitsbeleid. Daarnaast hebben zij zich gecommitteerd aan het nationaal preventieprogramma “Alles is gezondheid”.

Mensen met een chronische aandoening zijn welkom. Wanneer zij op een afdeling meedraaien gaat het verzuim omlaag en neemt de betrokkenheid van de medewerkers toe. Samen werken werkt! Toch gaat het niet vanzelf. Door te investeren in het persoonlijk leiderschap van werknemers met een chronische aandoening en nieuwe instrumenten te ontwikkelen die gericht zijn op zelfregie in werk, opleiding en vitaliteit valt er de komende jaren nog een flinke slag te maken. Daarnaast wil hij, als voorzitter van de onafhankelijke Commissie Werk Gezondheid, aandacht blijven vragen voor ondersteuning van werkgevers en werknemers op dit gebied.

“Zaken zijn aan het verschuiven. Als je je hele leven op facebook deelt, is het niet vreemd dat je werkgever dit ook weet. Dit maakt het bespreken van privé zaken op het werk meer voor de hand liggend”

-Tom Bevers, Employment Committee (EMCO)

Fit for Work Award 2016

Pensioenuitvoerder MN met 1200 medewerkers [Link: film MN] laat al jaren zien dat je als werkgever met een goed personeelsbeleid veel kunt betekenen voor werknemers met een chronische aandoening. HR-directeur **Puck Bossert** en Facility Manager **Arjen van 't Klooster**

kregen daarom uit handen van Paul Baart de *Fit for Work Award 2016* [link: Award] uitgereikt.

MN is ongepast bescheiden over werkwijze op film, aldus Baart. Kijkend naar het beleid, gaat het verder dan het aanbieden van faciliteiten. MN scoort uitmuntend op zaken als cultuur, leiderschap, medewerkers-betrokkenheid, communicatie en ‘chronischvriendelijk’ ondernemen waarbij ingeleend personeel dezelfde begeleiding krijgt als de ‘eigen’ mensen.

“MN heeft al heel lang een sociaal gezicht. Het zit eerder in de mindset van de mensen binnen ons bedrijf, dan in het beleid. Iedereen is gelijk binnen MN en iedereen heeft recht op een volwaardige werkplek en flexibiliteit in het werk, zoals bijvoorbeeld flexibele werktijden.”
- Puck Bossert, MN

Werk als behandeldoel in de praktijk

Na de pauze gingen Mieke Hazes (hoogleraar reumatologie, Erasmus Medisch Centrum), Ernst Jurgens (Bestuurslid Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde(NVAB)) en Louise Gunning (Kroonlid van de SER en voorzitter van de commissie die het SER-advies *Werk: van belang voor iedereen* voorbereide) onder leiding van dagvoorzitter Tom van 't Hek met elkaar in gesprek over het thema werk als behandeldoel.

Mieke Hazes, die als hoogleraar en praktiserend reumatoloog één van initiatiefnemers is het van het project Target@Work [link: Target@Work], ziet in de dagelijkse praktijk dat specialisten in het Erasmus Medisch Centrum heel goed in staat zijn om het werk van de patiënt mee te nemen in de anamnese en het behandelplan. Dankzij de *Richtlijn Reumatoïde artritis en participatie in arbeid* is de behandeling van reumatologen niet alleen gericht op een lagere ziekteactiviteit, en is er meer ruimte om aandacht te besteden aan het functioneren van de patiënt en is werk één van de behandeldoelen.

Een belemmering daarbij zijn onder meer medicatievoorschriften. Als voorbeeld haalt Hazes een man van 55 jaar met reuma aan. Door zijn lage ziekteactiviteit mag ze geen dure medicatie meer voorschrijven, terwijl juist deze behandeling het weer mogelijk zou maken dat deze man weer volledig kan werken. Een andere belemmering is dat werkproblemen bespreken met de behandelend arts nog een blinde vlek is.

“In 75% van de gevallen kaart ik het werk aan. De patiënt komt er zelf niet mee”
- Mieke Hazes, Erasmus Medisch Centrum

Ernst Jurgens maakt zich, als bestuurslid van de NVAB, zorgen over de positie van de bedrijfsarts. Bedrijfsartsen worden, terwijl zij met hun specialistische kennis veel kunnen betekenen voor werknemers met een chronische aandoening, nog te vaak als een “bedreigarts” gezien. Goed contact met de werknemer en zijn behandelend arts is van groot belang, maar daarnaast moeten bedrijfsartsen ook de gelegenheid krijgen om wat vaker uit hun spreekkamer te komen. Ze denken nog te veel in

biomedische oplossingen, terwijl zij eigenlijk meer betrokken zouden moeten zijn bij de vertaling van medische adviezen naar de werkvloer.

Louise Gunning-Schepers vindt betrokkenheid van bedrijfsartsen in een eerder stadium van belang, om verzuim en uitval bij werkenden met een chronische aandoening te voorkomen. Het SER-advies *Werk: van belang voor iedereen* roept alle betrokken partijen op om de preventie van verzuim en uitval bij deze doelgroep zeer serieus te nemen. Alleen als werkenden met een chronische aandoening in een vroeg stadium bereid zijn om openheid van zaken te geven tegenover de werkgever, kan het werk op de mogelijkheden van het individu worden aangepast. Daarbij is het creëren van een veilig werkklimaat cruciaal zodat een werknemer geen afstraffing krijgt voor zijn bereidwilligheid. Bedrijfsartsen kunnen daar, volgens de SER, bij helpen.

“We moeten oog hebben en houden voor mensen die het niet kunnen of durven. We moeten ook mensen weerbaar maken om het gesprek aan te kunnen gaan”
- Pia Dijkstra, D66

Randvoorwaarden en prikkels

In het daaropvolgende blok nodigde de dagvoorzitter Dominique Vijverberg (algemeen directeur van Stichting IZZ), Michele Manto (General manager van AbbVie Nederland), Dianda Veldman (directeur van patiëntenfederatie NPCF) en Titia Siertsema (lid van het hoofdbestuur van MKB Nederland) op het podium uit om vanuit hun eigen achtergrond te reageren op het voorgaande.

Michele Manto vertelde hoe AbbVie, als één van de drijvende krachten achter Fit for Work, binnen het bedrijf veel waarde hecht aan de gezondheid van de eigen werknemers. In de bedrijfscultuur van AbbVie wordt gezondheid gezien als een normaal onderdeel van werk en leven, niet als een stigma. Leidinggevendenden proberen op de werkvloer een veilig klimaat te creëren, zodat werknemers met een chronische aandoening samen met hun manager zelf effectieve oplossingen kunnen bedenken.

Dat het er binnen bedrijven ook heel anders aan toe kan gaan, bleek wel uit de bijdrage van **Dianda Veldman**. Zij vertelde over een man met multiple sclerose die zich onlangs bij de patiëntenfederatie had gemeld. De man, die werkzaam was in de metaalsector, had zijn ziekte - ondanks een goede verstandhouding met zijn directeur - jarenlang voor zijn werkgever verzwegen. Om ervoor te zorgen dat zijn collega's overdag niets aan hem zouden merken, was hij om zo goed mogelijk te herstellen jarenlang om zes uur 's avonds naar bed gegaan. Mensen met een chronische aandoening kunnen zich, zo benadrukte Veldman, heel kwetsbaar en alleen voelen. Soms lukt het ze niet om gevolgen van de aandoening voor het werk met hun werkgever te bespreken. Dat neemt niet weg dat zij er, als het enigszins mogelijk is, verstandig aan doen om zelf de regie in handen te nemen. Wat de verschillende partijen eraan kunnen doen om de positie van de werknemer te ondersteunen staat goed beschreven in de checklisten die het platform Fit for Work ontwikkelde, stelde Veldman vast.

Dianda Veldman

Dominique Vijverberg benadrukte, na het horen van deze aangrijpende anekdote, dat hij tijdens de conferentie ook veel goede voorbeelden heeft gehoord. In zijn eigen omgeving ziet hij in elk geval genoeg partijen die staan te popelen om met het onderwerp aan de slag te gaan. Zo heeft de Stichting IZZ recent het project “Gezond werken in de zorg” - een breed wetenschappelijk onderzoek onder 11.000 zorgmedewerkers - afgerond. Een dergelijk initiatief is een mooi begin, maar het is nu de vraag hoe je de brede “coalition of the willing” in beweging krijgt en houdt. Dit lukt wel binnen vergelijkbare organisaties, zoals grotere ziekenhuizen, maar uitwisseling over sectoren heen blijft lastig.

Dominique Vijverberg

Titia Siertsema stelde, tegen de verwachting in, dat het onderwerp werkbehoud bij chronische aandoeningen bij MKB ondernemers hoog op de agenda staat. Siertsema, die als voorzitter van UNETO-VNI goed weet hoe het er in de installatiebranche aan toe gaat, benadrukte dat mensen elkaar in kleine bedrijven goed kennen. Daardoor zijn werkgevers, wanneer één van hun medewerkers te maken krijgt met een chronische aandoening, over het algemeen graag bereid om mee te denken over oplossingen. Daar staat tegenover dat zij, vanwege de loondoorbetaling bij ziekte, wel wat kopschuw zijn geworden. Daarom is het goed dat de SER in het advies *Werk:*

van belang voor iedereen oproept tot een betere dialoog. Het moet voor werkgevers en werknemers vanzelfsprekender worden om gezondheid op de werkvloer ter sprake te brengen.

“Ondernemers in het MKB hebben het beste voor met hun eigen werknemers, ook als ze een chronische aandoening hebben. Maar door de loondoorbetaling bij ziekte zijn ze, vanwege de financiële risico’s, wel kopschuw geworden.”

- Titia Siertsema, MKB-Nederland

Titia Siertsema

The Hague Fit for Work declaration

Aan het einde van de EU-conferentie presenteerde **Paul Baart** op het podium de *The Hague Fit for Work Declaration* [[link: declaratie](#)], waarin Fit for Work – mede op basis van de inbreng van de sprekers – aan alle betrokken partijen aanbevelingen doet om werkbehoud bij chronische aandoeningen op de agenda te houden en verder te stimuleren.

Werken met een chronische aandoening kan, maar het vraagt wel om inzet en actieve participatie van werknemers, werkgevers, zorgverleners en de overheid. Aan werknemers het advies functioneel open te zijn over hun aandoening of ziekte, waarbij ze aangeven wat wel of niet mogelijk is met hun aandoening in het werk.

Werkgevers zijn de aangewezen partij om te werken aan een klimaat waarin het bespreekbaar is, door duidelijker aan te geven dat ze de medewerker kunnen en willen ondersteunen.

Behandelaren in de zorg kunnen patiënten en cliënten ondersteunen in het kunnen blijven functioneren in de maatschappij via een belangrijke rol, namelijk betaald of vrijwilligerswerk.

Tot slot een oproep aan de overheid - de betrokken ministeries SZW, VWS, EZ, Financiën, OC&W - om een samenhangend intersectoraal beleid te ontwikkelen waarbij alle pijlen gelijk gericht zijn en wel op werkbehoud.

“Profit sharing solutions, daar moeten we naar toe, om de investeringen en baten over de diverse echelons te vereffenen”
- Jolande Sap, NPHF

“Wat kunnen we doen vanuit Den Haag? Een van de opties is om ons hard te maken voor bepaalde basisvoorwaarden in het basiszorgpakket die werken mogelijk maken, zoals fysiotherapie bij reuma en psychosociale begeleiding bij kanker”
- Pia Dijkstra, D66

Het EU stokje doorgeven

Mariëtte Hamer keek tijdens haar slotwoord terug op een geslaagde conferentie en bedankte, als gastvrouw, alle sprekers voor hun inbreng. Met het advies *Werk: van belang voor iedereen* en de daaruit voortvloeiende samenwerking met Fit for Work Nederland heeft de SER het motto - Denkwerk voor draagvlak door dialoog – opnieuw ter harte genomen. Tegelijkertijd benadrukte zij, net als Paul Baart, dat het echte werk nu eigenlijk pas begint. Alle betrokken partijen moeten nu afzonderlijk van en in samenhang met elkaar de juiste maatregelen treffen om werkbehoud bij chronische aandoeningen mogelijk te maken. In een wereld, waarin oude zekerheden steeds sneller lijken te verdwijnen, profiteert iedereen van een inclusieve arbeidsmarkt. Volgens de voorzitter van de SER komt het nu vooral aan op lef. Werkgevers en werknemers moeten het onderwerp bespreekbaar durven maken. Op die manier kunnen we er samen voor zorgen dat *doorwerken* met een chronische aandoening, in

nabije toekomst net zo vanzelfsprekend wordt als *doorleven* met een chronische aandoening.

Volgend jaar draagt Nederland het EU-voorzitterschap over aan Malta en Slovenië. De hoop is nu dat het thema van deze conferentie – werkbehoud bij chronische aandoeningen - de komende jaren op de (Europese) agenda blijft staan.

“Het onderwerp staat op de agenda bij de Europese lidstaten maar niet zo prominent. Nederland heeft mooie voorbeelden. Laten we van elkaars praktijken leren”
-Tom Bevers, Employment Committee (EMCO)
